

Dr. sc. Zdenko Balog
Stjepana Radića 3.
488260 Križevci
zdenko_balog@yahoo.com

Primljeno/Received: 11. V. 2023.
Prihvaćeno/Accepted: 1. VIII. 2023.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
DOI: <https://doi.org/10.47325/zj.6.7.17>

UDK 94(497.5-37Križevci)“18”
UDK 929Kesser, I.

ŽIVOT I SMRT IOANNESA KESSERA

Sažetak: Joannes Kesser prvi je križevački gradski sudac ujedinjenog Gornjeg i Donjeg Križevca od 1752. godine. Već nekoliko godina ranije obnaša dužnost suca Donjeg Križevca i još neke druge gradske i županijske dužnosti. Obnašao je različite dužnosti sve do smrti 1779. te je njegov život bogato dokumentiran ispravama, bilješkama u matičnim knjigama, kao i osvrtima suvremenih kroničara. Umro je bez izravnih nasljednika i bez oporuke pa je upravljanje njegove imovine i rješavanje dugova palo na fisk, koji tim povodom popisuje imovinu i dugove. Sljedeća studija nastoji kroz građu rekonstruirati život ovog za križevačku povijest važnog dužnosnika, a kroz upravljanje njegovom imovinom otvoriti važan uvid u materijalnu kulturu srednje aristokracije u Hrvatskoj galantnog stoljeća.

Ključne riječi: Križevci, gradski sudac Joannes Kesser, galantno stoljeće, materijalna kultura, 18. stoljeće, marijaterezijansko doba

Uvod

Studija je, kao što sugerira i naslov, podijeljena na dva dijela: Prvi se dio bavi životom i osobom prvog suca ujedinjenih Križevaca Joannesa Kessera. Njegov život i djelovanje rekonstruiram na temelju tri vrste građe. Na prvom mjestu to su objektivne i lapidarne bilješke u

crkvenim (matičnim) knjigama, koje postavljaju neosporne miljokaze za Kesserov život. Ove su bilješke proširene pojedinim dodatnim podatkom, uglavnom u slučajevima kada je Kesser upisan kao krsni kum. Zatim slijede sve druge različite arhivalije, koje prema svojoj funkciji izdaje sam sudac ili koje ga se tiču. Budući da je po svojoj dužnosti gradski sudac, ali i županijski plemićki sudac, potpisivao i ovjeravao mnoštvo isprava, većina ovih isprava služe nam tek kao popuna kronologije Kesserovog života. To znači da će nam najstarija isprava u kojoj je potpisan, npr. kao sudac Donjeg grada, svjedočiti da je već u to vrijeme obnašao pojedinu dužnost, i tako redom. Ovdje važno mjesto zauzimaju objavljeni zaključci Hrvatskog sabora. Iako ovaj visoki dom nije izravno krojio kadrovsku politiku slobodnih gradova, i u njima se u različitim prilikama spominje Joannes Kesser kao nosilac različitih dužnosti. Izravnije, apostrofirani je oko dužnosti o kojima odlučuje Hrvatski sabor (plemički sudac itd.).

Treća grupa građe opsežna je i bogata podacima, ali ograničena subjektivnošću: to su opisi i odlomci o događajima i osobama u kronikama suvremenika. Ovdje postoji velik broj izravnih opisa Kesserove osobe i karaktera, ali i onih u kojima se da čitati između redova. U svakom slučaju, ako nekad i nisu objektivni, bitno je da su ovi opisi i sjećanja bilješke suvremenika, ljudi koji su suca Kessera poznavali, susretali, pa pružaju neposredne utiske o osobi i vremenu. Izvorna građa redovno potvrđuje navode kroničara, što im dodatno daje vjerodostojnost.

Drugi dio ove studije bavi se samo s nekoliko isprava koje gradski fisk sastavlja povodom Kesserove smrti. Podroban popis imovine koja se daje u prodaju da bi se namirili vjerovnici, jer pokojnik nije ostavio oporuku niti imao izravne nasljednike, bio je uobičajen način da se izravna ostavljena imovina s potraživanjima temeljenim na vjerodostojnim zadužnicama, računima ili izjavama sa svjedocima. Za nas je prvenstveno zanimljiv detaljan popis imovine koji je fisk sastavio, uz procijenjene vrijednosti predmeta. Jedinstven je to uvid u materijalnu kulturu visokog staleža kojem sudac pripada. No ne manje zanimljiv je i popis potraživanja uz izvode iz računa koji nam, s druge strane, pruža uvid u vrijednost rada i usluga. Čitav drugi dio ove studije bavi se ispravama koje nastaju u okolnostima Kesserove smrti.

Podrijetlo obitelji – rođenje – rane godine

Podaci o obitelji Kesser u Križevcima i potkalničkom kraju sežu u relativno davno 16. stoljeće. Tako je u Dropkovcu prezime Kesser zabilježeno 1598. u popisu poreznih obveznika. Radi se o plemićima jednoselcima *nobiles unis sessionis*, braći (?) *Nicolaus et Joannes Kesser*.¹ Obitelj Kesser zabilježena je u potvrdi kalničkim plemenitašima 1613.², a neki se Johannes Ke-

¹ ADAMČEK, KAMPUŠ, 1976., str. 463.

² DOBRONIĆ, 1998., str. 31-32.

sser navodi 1690. kao sudac, *Stuhlrichter*, u Križevcima.³ Ova obitelj potkalničkih plemića jednoselaca posjeduje grb u kojem je u štitu lav sa isukanom sabljom.⁴ U cijelom potkalničkom kraju danas susrećemo prezime Kešer. U matičnim knjigama križevačke župe ne nalazimo upis o rođenju, odnosno krštenju Joannesa Kessera, ali nalazimo podatak da je 27. kolovoza 1720. kao kuma na krštenju nekog Josepha Rikkera zapisana *domicilla* (djevojčica) Aloysia Kesser.⁵ Djevojčica Aloysia mogla je biti rođena oko 1710., možda koju godinu prije, te bi mogla biti njegova sestra. Jednako tako, istoj obitelji bi mogao pripadati i Mathias Kesser čija su djeca krštena u Križevcima: sin Mathias 14. rujna 1745.⁶ i kći Dorothea 22. studenoga 1747.⁷ Po godinama, on bi mogao biti Joannesov brat. Bez obzira radilo se o braći i sestri ili samo rođacima, ovo svjedoči o postojanju najmanje jedne obitelji Kesser u Križevcima u vrijeme Joannesovog rođenja.

Još ranije u povijest križevačkih Kessera vodi nas sljedeći podatak: jedan je Marco Kesser obavljao dužnost župnika u Bednji od 1701.⁸ do smrti 1720. Rođen je oko 1654. u Križevcima, a za svećenika je zaređen 1680.⁹ Svećenik Marco Kesser mogao bi prema tome biti rođak u horizontalnoj liniji (brat, bratić), djeda, odnosno djedova Aloysie, Mathiasa i Joannesa Kessera.

Manjkave arhivske podatke dopunjavaju sekundarna vrela, kronike suvremenika, a na prvom mjestu *Annuae ili Historija 1748. – 1767.* Baltazara Adama Krčelića.¹⁰ I Krčelić se u duhu svoga vremena marijaterezijanske Hrvatske beskrupulozno vere po ljestvici društvene hijerarhije, o čemu ostavlja sočnu kroniku s neposrednim opisima suvremenika, pisanim bez zadržke. Mnogo je redaka posvetio križevačkom sucu Kesseru, prema kojemu nije prijateljski nastrojen. Ipak, donosi mnoge podatke koji nam pomažu popuniti sliku o životu suca Kessera.

³ BOJNIČIĆ, 1899., str. 87. Podatak o sucu Kesseru iz 1690. nisam mogao potvrditi budući da Bojničić ne donosi referencu. U HDA nisam pronašao niti jednu ispravu iz razdoblja 17. i prve četvrtine 18. stoljeća koja bi spominjala dužnosnika ovog prezimena. Naprotiv, u istom razdoblju višekratno se spominje *Michaël Letanay Judex Inferiori Civitatis*, (Hrvatski državni arhiv), HR-HDA, inv. br. 549: 23. rujna 1692., p. 15; 21. studenoga 1692., p. 16; 19. veljače 1695., p. 24; 13. ožujka 1698., p. 34; 8. srpnja 1703., p. 55, te na mnogim drugim mjestima. Do nalaženja izvorne reference, Bojničićevu natuknicu uzimam s rezervom.

⁴ BOJNIČIĆ, 1899., tab. 62., AMBRUŠEC, 2019., str. 66-67.

⁵ Hrvatski državni arhiv (HR-HDA), inv. br. 549, p. 138.

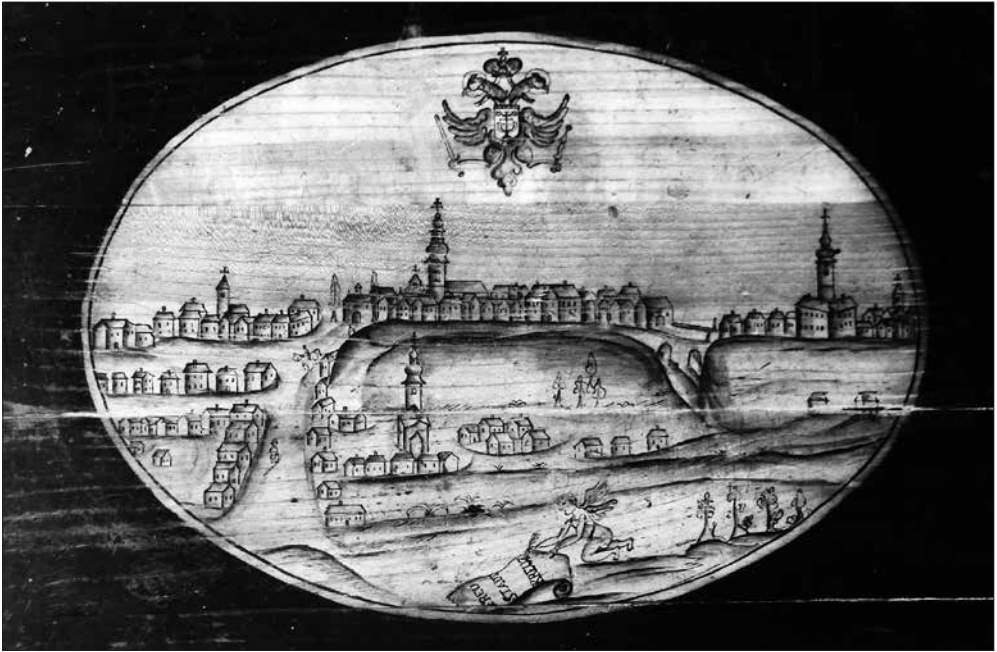
⁶ HR-HDA, inv. br. 550, p. 62.

⁷ HR-HDA, inv. br. 550, p. 74.

⁸ HR-HDA, inv. br. 34, p. 50.

⁹ KOŠČAK, 2016., str. 86.

¹⁰ KRČELIĆ, 1952.

Veduta Križevaca polovinom 18. stoljeća, pirografija u ploči baroknog stola, Gradski muzej Križevci

Barokni kutak Križevaca, zgrada za koju je pretpostavljeno da je bila stara gradska vijećnica

Prikaz Kesserovog života Krčelić donosi pišući o sukobu podbana Raucha i križevačkog podžupana Ivana Saića.¹¹ U tom kratkom prikazu Krčelić navodi da je Kesser bio sin bistričkog učitelja te napominje kako je „dvojbena da li je plemić”. Od djetinjstva je vezan uz crkvene krugove. Tako je kao mladić lijepa glasa pjevao u crkvi, no istovremeno nije pokazivao marljivost u naukama, pa je čak i izbačen iz škole!¹² Ovdje mu križevački župnik Andrija Gradinski pomogne da se dobro oženi „nekom udovicom koja je u Križevcima posjedovala znatan imutak”.¹³ To mu je pomoglo ne samo da se materijalno osigura, nego i da se smjesti u Gradski magistrat.

Krčelić, nažalost, nije podrobnije istražio Kesserovo podrijetlo, kako je obično činio. Za Krčelića je Kesser bio samo usputna epizoda, ne dovoljno važna da istražuje podrijetlo obitelji. Prema dostupnim nam podacima, obitelj je ipak domaća, križevačka, ili barem iz okolice grada (Dropkovec). U svakom slučaju nije nemoguće da je Kesserov otac bio u službi u Mariji Bistrici i da je kao dječak koju godinu proveo tamo. Glazba ga je zbližila s crkvenim krugovima pa je u jednom od najranijih podataka, 31. prosinca 1737., naveden kao *Magister Organista C(ivita)tis Cris(iensis)*.¹⁴ Radi se o upisu u knjigu krštenih Joannesovog sina Balthasara. Kao Kesserova supruga i Balthasarova majka navedena je Dorothea Sandorics. Radi se, dakle, o „udovici koja je u Križevcima posjedovala znatan imutak”, kako navodi Krčelić, jer je Dorothea doista mnogo starija od Joannesa. Kako se mali Balthasar rodio krajem 1737., njegovi su se roditelji oženili možda 1736. ili početkom 1737., a župnik Andrija Gradinski u križevačku župu dolazi 25. veljače 1736. To potvrđuje Krčelićev navod o župnikovom posredovanju u braku. Prigodom kanonske vizitacije 21. siječnja 1739. kalnički arhiđakon bilježi:

*Ludi Magister est Joannes Kesser qui simul et organista est. Medietatem ratio, irrespectu illius quanti quod percipit Parocho in solo persoluone.*¹⁵

Župnik je, naravno, isti onaj Gradinski, ugledan i učen križevački župnik. Hvale ga arhiđakoni koji obilaze župu u redovitim vizitacijama. Blizak je s biskupom Branjugom i mnogim križevačkim patricijskim obiteljima, ali i s kanonikom Krčelićem. Njegov će ga društveni uspon voditi od kalničkog i križevačkog župnika sve do zagrebačkog kanonika.¹⁶ Kako je kanonikom postao 1745., bilo je vremena da Krčelić neposredno od njega dozna mnogo o opisanim aferama.

¹¹ KRČELIĆ, 1952., str. 284-287.

¹² KRČELIĆ, 1952., str. 286.

¹³ KRČELIĆ, 1952., str. 286.

¹⁴ HR-HDA, inv. br. 550, p. 137.

¹⁵ Nadbiskupijski arhiv Zagreb (HR-NAZ), Vis. Can. Protocol 133 / IV., p. 104.

¹⁶ KOŽUL, 2006., str. 296-297.

Udovički brakovi bili su jedna od najpopularnijih poluga ubrzanog penjanja na društvenoj ljestvici te je malo koji imućan muškarac ili žena nakon smrti supružnika dulje vrijeme ostajao samac.¹⁷ Dorothea uglavnom prolazi ispod radara svih muževih afera, no neke podatke o njoj naći ćemo u matičnim knjigama gdje se više puta pojavljuje kao krsna kuma, odnosno svjedokinja na vjenčanju.¹⁸ Dorothea se u matičnim knjigama navodi po muževom prezimenu Kesser, što nije neuobičajeno, iako polovinom 18. stoljeća žene obično u braku zadržavaju svoje prezime. Ipak, ponekad se pojavljuju i po muževom prezimenu, a ponekad se navode djevojačkim prezimenom, uz umetnutu napomenu *nata*.¹⁹

Dorothea Kesser umrla je 29. siječnja 1769.²⁰ Nakon njene smrti Joannes se nije ponovo ženio, te je umro *in viduali statu*, kao udovac. U knjizi umrlih navodi se da je Dorothea umrla u dobi od 85 godina. Ako bi to bilo točno, bilo bi to doista iznenađujuće. U to je doba, naime,

¹⁷ Imamo mnoštvo podataka o patricijskim brakovima u kojima je barem jedan supružnik, a nerijetko oba, bio udovičkog statusa: 21. siječnja 1736. oženio se Joannes Cziczi, senator Donjeg grada za Barbaru Gradinski, oboje su bili udovci (HR-HDA, inv. br. 549, p. 263); 20. veljače 1737., križevački patricij Jacobus Hriber, građanin i senator, sklapa brak s udovicom Mariannom Paulis, (HR-HDA, inv. br. 549, p. 264). Isti Jacobus Hriber sastavlja 25. veljače 1767. oporuku u kojoj kao svoju nasljednicu navodi svoju tadašnju suprugu Barbaru Nayberin (Gradski muzej Križevci – HR-GMK, 6200), što ukazuje da je njegova prva žena umrla te se opet ženi kao udovac; Još jedan križevački patricij, Franciscus Novak, gradski fisk i senator sklapa 31. siječnja 1740. brak s Catharinom r. Fudroczi, udovicom Michaela Radichevicha, nekadašnjeg gradskog suca i senatora (HR-HDA, inv. br. 549, p. 270); 30. svibnja 1740. ženi se Balthasar Magdalenics, podžupan Križevačke županije Theresiom Schetar, udovicom Francisca Bengera, također podžupana Križevačke županije, za kojeg se udala 14. lipnja 1737. (HR-HDA, inv. br. 549, p. 271, p. 265). Iako je Theresin brak s Bengerom trajao tek oko dvije godine, u braku se 25. svibnja 1738. rodilo dijete, Antonius Franciscus Xavierus (HR-HDA, inv. br. 550, p. 139); 9. listopada 1765. u Klenovniku je umro veliki župan Križevačke županije Josip Kazimir Drašković. Iza njega je ostala udovica Suzana Malatinsky, koja se već sljedeće, 1766. godine vjenča za hrvatskog bana Franju Nadasdyja. Iako je neprikladan brak Draškovića s nižom plemkinjom sumnjiva podrijetla i sumnjive prošlosti znatno narušio ugled Draškovića, te je sramota doprla i do kraljice, Nadasdy se nije nimalo ustručavao sklopiti s njom brak, KRČELIĆ, 1952., str. 498, 514. Udovištvo se nije održavalo dugotrajno, a od pokojnih se opraštalo s malo emocija, opširnije: BALOG, 2023.

¹⁸ Tako na primjer: 1. veljače 1739., HR-HDA, inv. br. 550, p. 15; 1. rujna 1745., idem. p. 62; 16. rujna 1751., idem. p. 98; 31. srpnja 1740., HR-HDA, inv. br. 549, p. 272.

¹⁹ Tako na primjer: 25. svibnja 1738., ‘...D. Franciscus Benger ... et sua D. Cons. Theresia nata Schetar...’ (HR-HDA, inv. br. 550, p. 139); 29. ožujka 1739. ista osoba: ‘...D. Theresia Benger’ (idem, p. 17); 31. srpnja 1741., ‘...D. Balthasar Magdalenics ... et sua D. Cons. nata Theresia Scsetar...’ (idem, p. 33). Ovakve nedosljednosti u pisanju nisu ograničene na aristokraciju, dosljedno se pojavljuju i u zapisima pučana u matičnim knjigama.

²⁰ ‘Dies 29 obiit in D(omi)no Dorothea conjuralis D(omi)ni Perillustris(imis) Emeriti Judicis Crisiensis Civitatis et Comitatu ejusdem Joanni Kesser proovisa Catholice deposita apud R. R. P. P. Paulinorum annorum Circiter 85’, HR-HDA, inv. br. 555, p. 197.

ovakva starost veoma rijetka, mada su u knjige umrlih upisivani i 90- godišnjaci.²¹ To i ne bi bilo nemoguće, ali budući da je Dorothea sina rodila pred 30 godina, to bi značilo da ga je rodila s 55 godina, što ipak probija sve okvire vjerojatnog. Matične knjige vode se kroz bilješke bez rubrika, a posebno još ne postoji povezanost knjiga, odnosno upisi dobi pokojnika na temelju uvida u knjigu krštenih. Upisana dob pokojnika / pokojnice svodi se na podatak obitelji, odnosno procjenu. Stoga na temelju dostupnih podataka možemo zaključiti da je Dorothea bila oko 10-15 godina mlađa nego što je to navedeno u knjizi umrlih.²²

Kesserov uspon na društvenoj ljestvici

Vratimo se Joannesu Kesseru i njegovom društvenom usponu. Brakom s udovicom Dorotheom stekao je imetak potreban da počne živjeti na očekivan način patricija u usponu. Pored imetka, za uspjeh u društvu trebao mu je moćan sponzor. Nakon utjecajnog župnika Gradinskog, njegov će pokrovitelj postati protonotar Kraljevstva (kasnije podban) Adam Najšić. Najšića najčešće povezujemo s veličanstvenim pothvatom lijepe barokne crkve Marije Snježne u Belcu, gdje je okupio hrvatsko plemstvo za donaciju. Njegov lik, zajedno sa suprugom, prikazao je Ranger na svodnoj fresci *Čuda Gospe Snježne*. Istovremeno, Najšić je zapamćen i kao *primus potator Regni*²³ („prva ispičutura Kraljevstva”, duhovita igra riječi na njegov naslov protonotara). U istom duhu i Krčelić:

Najšić je bio popularan i na glasu kao pijanica, tako da se činilo, a i čini se, da je s tom ispičuturou nestalo starog običaja pijančevanja. Bio je lukav, neiskren prema svima, prevrtljiv, i zbog odsutnosti bana Batthyányja iz kraljevine, silno

²¹ Procjena koju duhovnik upisuje za dob pokojnika opada u vjerodostojnosti što je pokojnik stariji. No čak i da uzmemo podatke u knjizi umrlih vjerodostojnima, manje od 1% građana u 18. stoljeću doživi ove godine, opširnije: BALOG, 2023.

²² Neki se Mathias Sandorich 19. siječnja 1718. oženio djevojkom Dorotheom, kojoj nažalost u knjizi vjenčanih nije upisano prezime (HR-HDA, inv. br. 549, p. 232). Ova bi Dorothea dakle bila rođena na prijelazu stoljeća te bi u času smrti, 1769., doista imala oko 70 godina. Jedna druga Dorothea, rođena Janchinich, udata je za Joannesa Sandoricha te mu je 27. lipnja 1727. rodila sina Ladislausa (HR-HDA, inv. br. 549, p. 169). Ovaj je podatak manje vremenski fiksiran, jer je ova Dorothea u tom trenu mogla biti stara 20, ali i 40 i više godina. Nema podatka o vjenčanju ovog para, no i ova je Dorothea jednako tako mogla biti ona udovica za koju će se oženiti Joannes Kesser. Treća Dorothea, nepoznatog djevojačkog prezimena, bila je udata za nekog Lucu Sandoricha, rodila je dva mjeseca kasnije, 17. kolovoza 1727., sina Stephanusa (HR-HDA, inv. br. 549, p. 170), a kao krsni kumovi djetetu pojavljuju se Joannes Sandorich i Dorothea Janchinich. Oba su para, dakle, povezana, možda su braća ili bratići.

²³ HORVAT, 1939., str. 406.

Belec, crkva Gospe snježne, svodna freska s prokazom Čuda Gospe snježne, na fresci su prikazani protonotar Adam Najšić i njegova supruga. Slikar Ivan Ranger

*moćan. (...) U politici je imao dva načela: ulagivati se i laskati dvoru i banu, te javnu dobrobit prosuđivati prema vlastitoj koristi.*²⁴

Ono što među mnogim karijeristima toga vremena Najšića izdvaja, je posebna sklonost pijančevanju, koja je na hrvatskoj političkoj sceni nakratko oživjela duh Patačićeve ‚Pinte‘. I baš po toj ljestvici, čini se, uspeo se Križevčanin Kesser:

...kako je bio dosta lukav, pokazivao se pun poštovanja i obožavanja prema Najšiću, čiju je naklonost lako stekao, jer je svojom sposobnošću u piću izazivao kod drugih udivljenje i jer je obično pio s protonotarem (Najšićem).

²⁴ KRČELIĆ, 1952., str. 413.

Kako je usto imao zvonki glas, svojim je pjesmama i glumačkim kretnjama, te predstavljanjem drugih lica obično zabavljao ženu, djecu i čitavu kuću protonotara Najšića. Time se kod Najšića proslavio, pa je na njegovu preporuku i zagovor kod neke restauracije postao plemićki sudac Križevačke županije.²⁵

Dogodilo se to u travnju 1745., prigodom restauracije Zagrebačke i Križevačke županije. Kao protukandidati za ovu dužnost pojavljuju se Stephanus Svagel, s kojim će Kesser kasnije blisko surađivati, i Ignatius Kasniar.²⁶ Izabran je Kesser pa ga već u veljači sljedeće godine nalazimo potpisanog u novoj ulozi *Janus Kesser Szlavne Krisevechke Varmegie Szudecz*.²⁷

Kesser je u međuvremenu stekao status notara, prije 1742.,²⁸ a ubrzo potom, najkasnije 31. siječnja 1743., nalazimo Kessera kao gradskog suca Donjeg grada, *D(ominus) Joannes Kesser pro tunc Iudex Civi(ta)tis Crisi(ensi) Inferioris Civis*.²⁹ Krčelić ne ulazi toliko u detalje lokalne uprave grada (gradova) Križevaca pa kod njega nećemo naći podrobnije podatke kako i kada je točno Kesser stekao i ovu dužnost. No i ovi pouzdani datumi dovoljni su da se ocrtta slika jednog strelovitog uspona u samo četiri-pet godina, od *magistra organista* bez pravne naobrazbe do notara, gradskog suca i županijskog plemićkog suca. Visok položaj plemićkog suca bio je logična ‚odskočna daska‘ za položaj podžupana te su prilikom restauracija gotovo redovito upravo plemićki suci kandidirali za ovu visoku dužnost. Tako će već na nekoj od sljedećih restauracija biti u užem izboru:

*Pro substituto Vice-Comite comitatus Crisiensis ex dominis Ioanne Szaiich, actuali, Ioanne Kesser, iudicibus nobilium eiusdem comitatus, Stephano Bedekovich comitatus Varasdiensis pariter Iudice nobilium et Mathia Svagel, idem dominus Ioannes Szaiich ultro confirmatus est.*³⁰

Kao što ćemo kasnije, vidjeti Kesseru nije dobro sjelo što ga je Szaiich (Saić) ovaj puta pobijedio u konkurenciji za mjesto podžupana.

²⁵ KRČELIĆ, 1952., str. 286.

²⁶ ZHS-V., 74: ‘... propositi fuere Stephanus Svagel, vice-iudex nobilium, Ignatius Kasniar et Ioannes Kesser, quorum postremus in dictum iudicis nobilium officium electus et denominatus est...’

²⁷ HR-GMK, 1432-2, 6. veljače 1746.

²⁸ HR-HDA, inv. br. 550, p. 40.

²⁹ HR-HDA, inv. br. 550, p. 44.

³⁰ ZHS-V., str. 299-301.

Judex Liberae et Regiae Civitatis Unite Crisiensis

Prilika za postizanje sljedeće stepenice društvenog uspona pružila se Kessleru u trenutku kada je aktualizirano pitanje ujedinjenja Gornjeg (Novog) i Donjeg (Starog) grada Križevaca. Prema riječima Krčelića: *Oko tog ujedinjenja vrlo je aktivno radio i požurivao ga gospodin sudac Kesser, te je s uspjehom to dovršio, premda su se mnogi srdili.*³¹ Za Kessera je to bila važna stepenica, jer ne samo što je postao prvim sucem ujedinjenog grada, nego je i riješio kamen spoticanja koji su jedno stoljeće bezuspješno pokušavale riješiti sve najviše instance, od kraljeva naniže. Ne ulazimo u to kolike su za to stvarno bile Kesserove osobne zasluge, ali nesumnjivo je to bila važna referenca za njegove dalje ambicije. Čini se da je Kesser doista imao zasluga za to kad ga hvali čak i neskloni Krčelić.

Iste 1752. godine, kada se ujedinjaju Gornji i Donji grad, u Križevce za župnika dolazi Joannes Joszipovics, Ivan Josipović. Josipović dobro poznaje Križevce gdje je proveo dvije godine kao kapelan.³² Nakon toga imenovan je za župnika Župe Miholec i tamo ostaje oko pet godina, do 1752. Ovo imenovanje, provedeno na poticaj kanonika Krčelića, nije išlo glatko:

*Kada sam mu (biskupu Branjugu) naime, za župu u Miholcu preporučao svećenika Ivana Josipovića, najprije me ispitivao da li je revnostan, a zatim je dodao: „Čujem da je tamošnja crkva u bijednom stanju, a jao, pokojni me župnik nije nikada na to upozorio; zbog toga se jako žalostim.”*³³

Josipoviću dugujemo veoma detaljnu kroniku događanja u Križevcima u vrijeme njegove službe, ali i pisanu kronotaksu njegovih prethodnika, prema ispravama koje su mu bile dostupne. Josipovićeve se kronika s fokusom na lokalne križevačke prilike dobro nadopunjuje s Krčelićem.³⁴ U prvim godinama svoje službe, koje se poklapaju i s prvim godinama Kesslerove službe kao suca ujedinjenog grada Križevaca, Josipović nastavlja borbu svojih prethodnika protiv franjevaca. Oni su, naime, uz podršku gradske vojne komande, nastojali preuzeti i preoteti križevačkim župnicima njihove ingerencije.

Prvi sudac ujedinjenog Gornjeg i Donjeg grada Križevaca, Joannes Kesser, bio je svjedokom i sudionikom nesretnih i turbulentnih vremena. Gotovo se svaka godina isticala ekstremnim vremenskim prilikama, što je utjecalo na urod i prinose, borbom protiv pošasti i

³¹ KRČELIĆ, 1952., str. 111.

³² Josipović se kao kapelan više puta upisuje u križevačke matične knjige tijekom 1746. – 1747. Njegov pravilni, lijepi rukopis posebno se ističe među rukopisima župnika, drugih kapelana i redovnika.: HR-HDA, inv. br. 550, p. 152 – 157.

³³ KRČELIĆ, 1952., str. 541.

³⁴ HORVAT, 1913., str. 305-365.

stalnim svadama oko međa Gornjograđana i Donjograđana. Sve to puni kronike suvremenika, kao i sadržaje isprava Gradskog magistrata. Mnogobrojne seljačke i krajišničke pobune, s najjačim žarištima upravo oko Križevaca, prijetile su da se sliju u jedan opći ustanak. A nakon slamanja buna, uslijedila bi još krvavija osveta banske vojske koja je ostavljala iza sebe spaljena polja, razorene dvorove i opet nove namete, ne samo za namirivanje šteta, nego opet za nove Kraljičine ratne avanture. Reakcija Joannesa Kessera, malog karijerista lijepoga glasa, na većinu ovih događaja najčešće je bila: sakriti se i bježati!

U vrijeme seljačkih i krajišničkih pobuna 1755. sudac Kesser se našao u središtu događaja kada je u panici pobjegao i izazvao veliku pomutnju jer je sobom ponio neke dokumente i pečat.³⁵ Građani su, naime, pravdajući se oko novih nameta, tražili da im se predoče upravo ti dokumenti. O tome piše Josipović:

Budući da povelju nisu našli u javnoj škrinji izrađenoj za čuvanje tih dokumenata, a nije bilo niti pečata, narod je pobjesnio, počeo se žaliti da s njima postupa nepravedno, te su se pobrinuli da se uhvati njihov tribun, koji se naziva ‚fiscus‘, koji je trebao kazati gdje se nalazi povelja Povlastica i pečat, ako ne želi iskusiti muke. Budući da je on imao jedan ključ od škrinje a sudac drugi, rekao je da ništa ne zna i da s njegovim znanjem nije uzeto ništa.³⁶

Potom se krenulo u potragu za Kesserom, koji je imao drugi ključ:

Zatim su k sucu Kesseru poslana četiri građanina s Josipom Domišljanom (Domislyan), koji su jedva pronašli suca Kessera u Lužnici u kući gospodina podbana Rauffa (Raucha). Zbog pomanjkanja prilike nisu ga odmah priveli, nego su donijeli njegova pisma puna tužbi i uzaludnih prijetnji; u njima im on naređuje neka mu od kuće pošalju jamstvo („occasio“); ono mu je odmah bilo poslano, ali su se nešto kasnije vratili bez suca. Naime, na putu je sudac bio obaviješten o zasjedama koje su mu postavili, te se tako prestrašio da je s imanja otaca isusovaca u Tkalcu, do kojeg je već bio došao, otišao u Zagreb.³⁷

Konačno, izaslanstvo građana od njega je dobilo sve traženo pa se buna u Križevcima smirila. Kesser je ponovo ‚zablistao‘ u aferi s pobunjenim Moslavčanima. Nakon bune 1755. različite su komisije na terenu regulirale stvari i smirivale sukobe pa je tako i Kesser u svojstvu županijskog plemićkog suca upućen u Moslavinu da se sastane s nezadovoljnicima i priopći im zaključke:

³⁵ HORVAT, 1913., str. 343-344.

³⁶ HORVAT, 1913., str. 305-365, str. 343. Preveo Ljudevit Plačko.

³⁷ HORVAT, 1913., str. 343-344. Preveo Ljudevit Plačko.

Portret hrvatsko ugarske kraljice Marije Terezije. Zbirka grkokatoličke eparhije, Križevci

Sudac Kesser krene k Moslavčanima koji su bili okupljeni oko kapelice sv. Jurja. No oni ne htjedoše ni da čuju za uređenje govoreći da su to izmudrili službenici te zatražiše, ako je to uređenje doista kraljevsko, da im se uruči s kraljevskim pečatom i s potvrdom kada je izdano. Kada on to nije mogao izvršiti, jer nije toga imao, čujući možda da se spominju neke povlastice, nadoda, bilo u šali ili inače da su im doista stigle povlastice i da on o njima govori. Oni su tu Kesserovu izjavu prihvatili i na nju se pozivali, naime da su iz usta plemićkog suca čuli da im je kraljica poslala povlastice. Zbog toga su ih kasnije uporno tražili i svoju dalju drskost opravdavali tom izjavom. Sudac je Kesser bio kritiziran i okrivljan što se tako izrazio.³⁸

Doista, zbog ove su neoprezne izjave suca Kessera neposluh i uporno zahtijevanje da im se kraljevske povlastice uruče, trajali godinama. Pored Najšića, Kesser sve više svoj društveni uspon veže uz podbana Raucha. Kada je Rauch nakon seljačke i krajišničke bune 1755. došao u sukob s križevačkim podžupanom Saićem, Kesser se svojski angažirao na strani podbana. Ovaj puta Kesser je, po rušenju Saića, trebao zauzeti njegovo podžupansko mjesto pa nije bi-

³⁸ KRČELIĆ, 1952., str. 232.

rao sredstva da ga ocrni.³⁹ Sukob se zaoštrio, a vijest o aferi je došla i do Beča. Kraljica osniva povjerenstvo da ispita cijelu stvar, a ono zaključuje:

...da Ivan Saić nije kriv zbog tajnih dogovaranja nego samo zbog nedovoljne podčinjenosti. Naprotiv, da treba ukloniti s položaja u prvom redu plemićkog suca Kešera, jer se teško može opravdati od sramote, zatim Švagelja i mnogo drugih.

Najšić je, doduše uz pomoć Kessera, uspio ukloniti Saića trajno iz službe i spasiti Kessera od sramotnog razrješenja službe, ali nije ga uspio postaviti na podbansku stolicu.⁴⁰ Prisnost između Kessera i Najšića Krčelić opisuje ironičnim riječima:

Činilo se da je njegovo mezimče.⁴¹

U Križevcima je u vrijeme Kesserove službe zabilježena afera posljednje suđene „vještice” u Hrvatskoj. U rujnu 1757. u Križevcima je uhićena Magda Lugomer pod optužbom da je vještica. Mučena je, osuđena i naknadnom intervencijom Dvora rehabilitirana. Tijekom istrage koju je Kraljica naredila, a proveo njen osobni savjetnik Van Swieten, uočene su mnoge nepravilnosti u procesu. Na temelju pregledanih sudskih spisa i svjedočenja optužene, ona je oslobođena krivnje i rehabilitirana. Nije pokretana odgovornost križevačkog magistrata, ali je donesena odredba da se slični procesi ne smiju pokretati prije odobrenja Dvora. To je ujedno bio kraj „vještijih” procesa u Hrvatskoj. O ovome sam opširnije pisao.⁴² Ne imenom, ali neizravno, u Van Swietenovom je izvještaju spomenut i sudac Kesser:

Čovjek koji hoće da bude sucem u predmetu vještica i čarobnjaka, mora da ima mnogo znanja i opreznosti. Premda pako suci u predmetu tobožnje vještice Herucine nose naslov „Vir prudens et circumspectus”, ipak mi se čini kako ću moći dokazati, kako nisu niti oprezni bili, niti pako nisu imali potrebnog znanja.⁴³

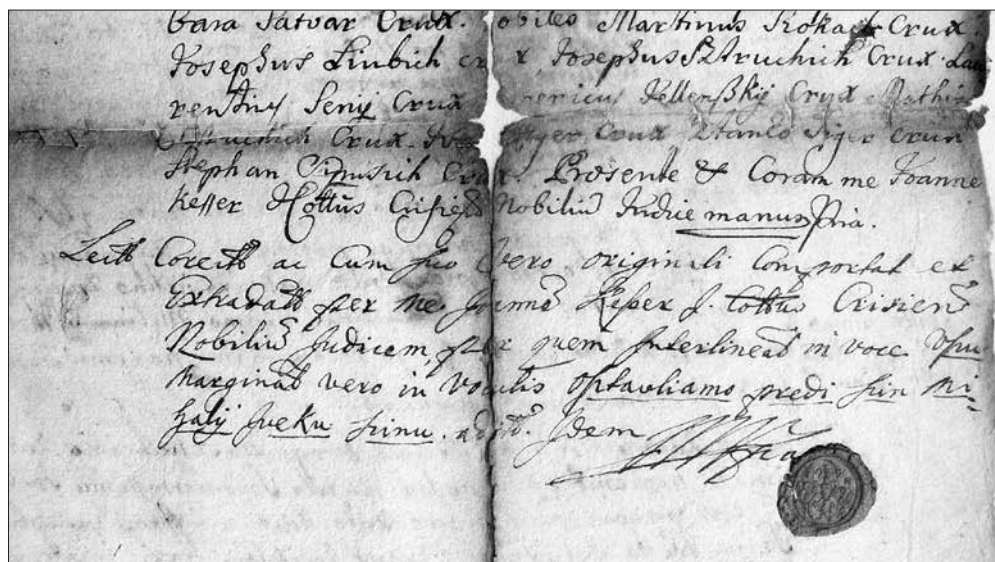
³⁹ Afera je široko odjeknula pa je se pola stoljeća kasnije prisjeća i Adam Oršić. ORŠIĆ, 1943., str. 62: „Ivan Rauch (...) pridonio je doduše mnogo uspostavi mira, ali je opljačkao kuće buntovnika i prisvojio sebi mnogo toga, osobito stoke, radi čega su ga mnogi optužili, a osobito križevački podžupan i njegov šurjak Zaić, na što je maknut sa svih časti koje je imao.”

⁴⁰ KRČELIĆ, 1952., str. 286-287.

⁴¹ KRČELIĆ, 1952., str. 286.

⁴² BALOG, 2016.

⁴³ BOJNIČIĆ, 1924., br. 256., str. 3.

Isprava s potvrdom i potpisom, te pečatnjakom suca Kessera. Gradski muzej Križevci

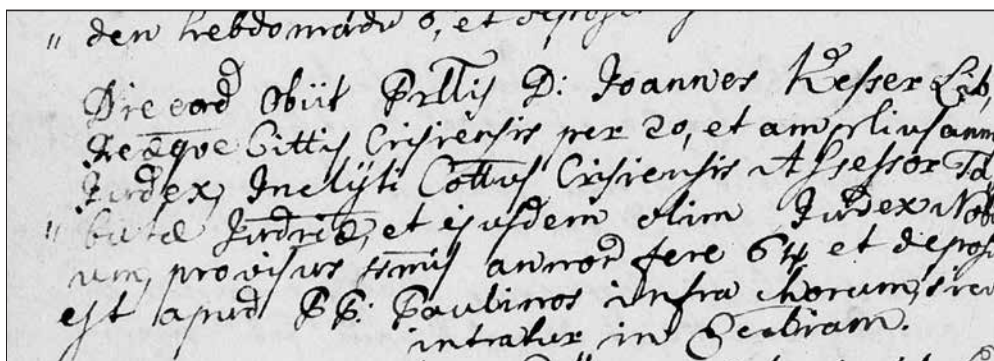
Neuspjelim Kesserovim natjecanjem za mjesto podžupana završava njegov društveni uspon. Iako je u svojim okvirima i dalje bio moćan i ugledan, i za križevačke prilike predstavljao dio društvene elite bogatog aristokratskog sloja, nije dobio novu šansu da napreduje na mjesto podžupana. Da je u tome uspio, veoma je vjerojatno da bi u nekoj novoj restauraciji uznapredovao, možda na mjesto svog sponzora protonotara, a nakon toga samo bi se trebao u pravo vrijeme naći na pravom mjestu za nove časti, barunski naslov itd. No svemoćni „Bogovi Hrvatske“, nakon bune i istrage 1755. nisu više bili ni svemoćni, ni bogovi pa se nisu više bavili napredovanjem svoga gojenca, nego su se usredotočili na vlastite ugrožene položaje. Adam Najšić umire 1761., a Ivan Rauch 1762., čime potpuno nestaje njihovo pokroviteljstvo, koje bi još moglo pomoći Kesseru, a novih, tako moćnih sponzora više ne nalazi.⁴⁴

Smrt Joannesa Kessera – popis dobara i potraživanja

Pored svih brojnih arhivskih podataka i sočnih opisa suvremenika, prava „Alibabina spijlja“ za upoznavanje osobe i života Joannesa Kessera su spisi kraljevskog fiska sastavljeni nakon njegove smrti. Joannes Kesser umro je u Križevcima 13. veljače 1779. u dobi od 64 godine. Pokopan je u pavlinskoj crkvi (danas župna crkva svete Ane)⁴⁵. Umro je kao udovac, bez valjane

⁴⁴ KRČELIĆ, 1952., str. 413, 434-435.

⁴⁵ HR-HDA, inv. br. 555, p. 259.

Zapis o smrti suca Kessera iz 1779., knjiga umrlih Župe Križevci

oporuke i izravnih nasljednika, pa je njegov popriličan imetak, kao i preostale dubioze, pao na kraljevski fisk.⁴⁶ Izostaje oporuka u kojoj bi barem dio svog bogatstva oporučio crkvenim ustanovama za spas duše, što je neizostavno u to vrijeme.⁴⁷ Zbog izostanka oporuke, sastavljen je dokument u kojem je popisana sva pokretnina i sve nekretnine pokojnog suca Kešera, kao i financijske obveze. Popis je podroban i nadasve povijesno i kulturološki zanimljiv. Pored toga, priložen je drugi dokument, u kojem su popisana pojedinačna potraživanja, potkrijepljena obveznicama, zadužnicama i ugovorima,⁴⁸ koju fisk pažljivo, stavku po stavku revidira, prije nego odobri namirenje obveza iz ostavinske mase.

Popis i procjena pokretne i nepokretne imovine, *Conscriptio et astimatio Mobilis et immobilis substantiae Domini Joannis Kesser*, nije tematski organiziran, nego je poput svake inventurne komisije nastao tako da su dužnosnici redom popisivali i procjenjivali stvari kako su ih zatekli. Krenuli su od Kesserovog doma i od najvrednije pokretnine, kućne srebrnine. Preko kućnog inventara, namještaja, posuđa, odjeće, posteljine, zidnih slika, knjiga prelazi se na podrumske i tavske zalihe, konje, kočije, blago te potom na zemlje, vinograde, vrtove, voćnjake i kuće.

⁴⁶ HR-GMK, 7075-4, p. 2.

⁴⁷ Usporedimo na primjer ostavinu križevačkog senatora Jakoba Hribera, koji sastavlja oporuku nedugo pred smrt, 1767. (HR-GMK, 6200), a još za života žene Barbare i sina. Pobožni samrtnik namijenio je 150 forinta (vrijednost deset goveda) za troškove ukopa sebe i svoje žene, za svakog po 75. Ostatak imovine također zapisuje križevačkim crkvama i redovnicima, ukupno 400 forinta. I ostatak oporuke u sličnom je stilu, kao npr. misna zaklada od 1200 forinta kod križevačkih pavlina. Supruzi je namijenio iznos od 300 forinta. Ipak, kada pregledamo popis Kesserovih dugovanja, primijetit ćemo bogate altarije (misne zaklade), koje je utemeljio još za života, jednu u Pregradi, a drugu u kapeli Majke božje Koruške, HR-GMK, 7075-4, p. 2-3. opširnije: BALOG, 2023.

⁴⁸ HR-GMK, 7075-4.

Srebrnina, među kojom ima i djelomično zlatnog ili pozlaćenog posuđa, zajedno s kuhinjskim predmetima od kositra doseže vrijednost od oko 700 forinta,⁴⁹ što samo po sebi predstavlja mali imetak. Zanimljivo je uočiti mnoštvo predmeta za kuhanje i posluživanje kave, na primjer bakrenu i kositrenu posudu za kuhanje kave, kositrenu posudu za šećer u kompletu sa žlicama za kavu, još posuda za kuhanje kave, kao i posudice za mlijeko. Među mnoštvom srebrnih posudica za šećer i sol, pojedinačne vrijednosti 5-6 forinta, ističe se srebrna posuda za kuhanje kave s drvenom drškom, vrijednosti 27 forinta, te srebrna, djelomično pozlaćena posuda za šećer od 26 lota, procijenjena na 32 forinta.⁵⁰ Da bismo donekle približili vrijednost suvremenom čitaocu, spomenimo da je jednaka cijena predložena za dva crna bika.⁵¹ Pogledajmo nekoliko primjera s ove liste. Prva kolona označava količinu, odnosno broj komada, sljedeće dvije kolone procjenu vrijednosti (forinte / denari), a desne kolone cijenu po kojoj je predmet prodan.

<i>Argentea salinaria 2. proba 13 a ponderantia uncias xx 11, qualiber per F 1 d 20 computata et ferunt in pretio</i>	2	13	20	13	45
<i>Paria argentorum cultrorum, quorum manubium ponderat loth insinul Lottones xx 70. Singulum Lottonem a F 1 astimando faciunta</i>	14	70	-	52	30
<i>Par alterius forma attritorum (?) argenteor cultrorum ponderantium 4 lottones</i>	1	4		3	-
<i>Argentea diversa forma coclearia ponderantia lottones 37 a F 1 astimas</i>	14	37		27	45
<i>Cocleax majus argenteum pro jusculo Lotth 8 ½</i>	1	8	50	6	22 ½
<i>Cocleax majus argenteum pro jusculo Lotth 9 cum cyradis antiqua forma</i>	1	9		6	45
<i>Par novoi argenteoi cultrorum 4 Lottonum proba 13 a sing F 1 d 25</i>	1	5		3	-
<i>Cocleax ad idem par pertinens Loth 3 sing F 1 d 25</i>	1	3	75	2	15
<i>Salinare argenteum interinsecus deauratum Lotth 4 ½ sing F 1 d 25</i>	1	5	62 ½	5	37 ½
<i>Pixis argentea pro sacharo interinsecus deaurata cum suo copercula Lotth 26 ½ sing a F 1 d 25</i>	1	32	75	33	7 ½
<i>Coclearia argentea Caffeeacea Loth 6 sing F 1</i>	6	6		6	54
<i>Argentea olla Caffesea cum manubio ligneo Lotth 27 a F 1</i>	1	27		31	3

⁴⁹ HR-GMK, 7075-4, p. 2-7.

⁵⁰ HR-GMK, 7075-4, p. 3.

⁵¹ HR-GMK, 7075-4, p. 20.

<i>Similis olla argentea minor pro Lacte Lotth una cum manubio ligneo 9 a F 1</i>	1	9		10	21
<i>Pixis argentea Lotth 5 ½ sing a 1 pro Tabacca</i>	1	5	50	4	6 ½
<i>Nodi argentei cum fuso frusto 1 et aliis minutis frustis Lottonum 111 ½ sing a F 1</i>		111	50	83	37 ½
<i>Pixis argentea cum cooperculo ex Agath dicto lapide absque eodem Lottonum 4 ½ intrinsecus deaurata singl uncia a F 1</i>	1	4	50	-	-

Pokojnik je mnogo polagao na *styling* pa u popisu nalazimo mnoštvo elegantnih odjevnih predmeta ne tako male cijene. Novi sivi ogrtač (*chlamys*) s ovratnikom bijele lisice cijenjen je na 30 forinta, dok je na dražbi, zajedno s čizmama vrijednima 3 forinta postigao čak 46 forinta i 21 denar. Ženska svilena haljina cijunjena na 20 forinta, na dražbi je prodana za 42 forinta i 30 denara, što je doista impresivna cijena. Budući da nema niti supruga niti kćeri, a jedan je tako skupocjen odjevni predmet nespojiv s kućnom poslugom, to je očito očuvano još od Kesserove pokojne.⁵² Iznošena odjeća nije se bacala, nego se čuvala u škrinjama i ormarima tzv. *dressoirima*. Mnogi su odjevni predmeti opisani kao *attriti*, iznošeni ili oštećeni. *Tunica*, jakna, gornji dio muškog odijela, uobičajeno se cijeni oko 2 forinta, a ako je obilježena kao *attrita*, tada vrijedi 50 denara.⁵³ Zavirimo malo u Kesserovu garderobu:

Collare femineum nigrum	1	1	-	-	49
Pectorale sericeum rubri coloris cum fimbriis argenteis	1	10	-	9	1
Strophium sericeum flavi coloris procollo muliebris cum circumferentis auro contextis	1	1	50	1	3
Simile album strophium attrium	1	-	75	-	24
Tunica muliebris ex auro intexta materia	1	4	-	2	31
Toga muliebris sericea	1	8	-	6	3
Integer amictus muliebris sericeus	1	20	-	42	30
Cingulus sericeus flavi coloris cum nodis argenteis	1	18	-		
Alter cingulus sericeus violacei coloris cum nodis aureis	1	16	-	13	-
Cingulus sericeus rubri coloris cum argenteis nodis	1	16	-	10	26
Cingulus alter sericeus rubri coloris jam attritus	1	10	-	12	6
Tunica muliebris cerulei coloris	1	2	-	1	3
Toga altera variolati coloris attrita	1	1	-	1	8

⁵² HR-GMK, 7075-4, p. 8.

⁵³ HR-GMK, 7075-4, p. 8.

Pileus hyemalis ex circumferentia mar(?)is	1	2	-	2	3
Cingulus niger attritus cum nodis argenti	1	-	75	1	31
Nova chlamis cum vulpina alba circumferentia Coloris cinerei	1	30	-	{46	21
Caliga nova eiusdem Coloris	1	{3	-		
Tunica attrita lacera sinemanicis	1	-	50	-	49
Tunica cum pectorali albi coloris	1	2	-	1	48
Sericeus cingulus nigri Coloris cum nodis argenteis	1	4	-	4	42
Nigra chlamis attrita cu tunica et caligis	1	3	-	3	1
Slofrok variegari Coloris	1	2	-	-	45
Pallium ordinarium	1	2	-	2	6
Pectorale ex lana hiemale	1	1	-	1	
Caliga ordinaria cinerei coloris	1	1			
Par cothurnoi	1	2	-	2	10
Aliud par attritor	1	1	-	1	4
Tertium pariter totaliter attritor	1	-	10	-	18

Izdvojio sam najzanimljivije komade odjeće i obuće koje procjenjuje i preprodaje gradski fisk u svrhu namirenja dugova.⁵⁴ Kako vidimo, procjenitelji su češće precijenili robu za rasprodaju, nego što je bilo obrnuto. Ipak, na nekoliko mjesta postignut je značajan plus u odnosu na prvu procjenu, kao u slučaju ženske svilene haljine i zimskog ogrtača bijele lisice.

Među osobnim predmetima nalazimo i Kesserove knjige, kao i slike na zidu. Većina slika su svetački motivi, Bogorodica, sveci i svetice, ali i zanimljiv izbor portreta suvremenika. Pored Adama Battyanija i kraljice Marije Terezije, ovdje se nalaze portreti samog Joannesa Kessera, kao i njegovog sina Baltazara. Nažalost, nije poznato gdje se danas nalazi Joannesov portret, ako je sačuvan. Možda se nalazi u skladištu nekog muzeja pod signaturom „Nepoznati muškarac”. Literatura je uglavnom juridičke struke, ali tu je i *Aritmetika*, *Logika*, *Povijest Bizanta*. Upada u oči niska cijena za koju se nude i još niža cijena za koju se prodaju ove slike:⁵⁵

Effigies Principis Adami Battyani olim Locumtenentis Banalis	1	4	-	2	10
Effigies Sua Mattis Sacra Maria Theresia	1	4	-	1	4
Effigies fati functis D. Joannis Kesser	1	1	-	-	45
Effigies fatis functi Filii Balthasare Kesser	1	1	-	2	4

⁵⁴ HR-GMK, 7075-4, p. 7-9.

⁵⁵ HR-GMK, 7075-4, p. 11.

Čak ni portret ljubljene Kraljice ne postiže neku posebnu cijenu; prodan je za cijenu iznošenog ogrtača, a portret uvaženog suca s cijenom od 45 denara izjednačio se s cijenom šarenog šlafroka, odnosno 40 libri slanine.

U podrumu je popisano 200 urni vina, većinom crnog (*vinum rubrum*), no ima i nešto bijeloga. Bilo bi to oko 2600 litara, ako se radi o urni $\frac{1}{2}$ amfore, oko 13 litara. Tu su i razna druga pića, a ističe se *crematum*, neka vrsta brendija.⁵⁶ Na tavanu visi gotovo četiristo libri slanine, koju je svu kupio jedan kupac za 46 forinta i 30 denara. Tu su i dimljene šunke od po 50 libri, kace svinjske masti te 150 sušenih jezika.⁵⁷ Libra, poput funte, iznosi oko pola kilograma. Naravno, ne treba pomisliti da usamljeni ostarjeli sudac sam troši tolike zalihe jestvina. Jednako kao što nisu ni srebrni pribori namijenjeni da skupljaju prašinu i da ih lašte livrirane sluškinje. Stari je Kesser imao bogat društveni život, kod njega se okupljala lokalna aristokracija, u goste su mu dolazili vojni časnici, prelati, podbani, župani. Stol je morao biti krcat, posuđe se blistalo, a ne nedostaju predmeti osobnog prestiža, poput Kraljičinog portreta, njegovog osobnog portreta, skupih zavjesa i rezbarenog namještaja.

Konačno, za život na visokoj razini ugledni si Križevčanin gradi i odgovarajuću rezidenciju: *Domus residentiali murata, ad duas contignationes...*⁵⁸ nalazi se na *Forumu* (glavnom trgu). Novogradnja, za čiju su izvedbu još pristizali računi, zidanica na kat, imala je na katu veliki salon i šest spavaćih soba, a tu je i garderoba i jedna kuhinja, pored dvije kuhinje u prizemlju. Koliko je u to vrijeme zidanica (kuća zidana ciglom) bila statusni simbol, za razliku od drvenih i blatom omazanih kuća, svjedoči činjenica da je stara Kesserova kuća još bila zemljana, uz posebnu napomenu da je na prozorima imala staklo.⁵⁹ Za usporedbu, ova zemljana kuća, također katnica, ali vjerojatno ipak znatno manja od nove, cijenjena je na 300 forinta, dok je zidanica cijenjena na 3.635 forinta. Ona je ujedno i najskuplja pojedinačna stavka cijele Kesserove ostavštine.

Nažalost, pored veoma podrobnog i detaljnog opisa i procjene sve Kesserove imovine, te pored unesenih iznosa po kojima je pojedini predmet prodan, nisu unesena imena osoba koje su predmete kupile. To je inače bilo uobičajeno. Tako imamo veoma zanimljiv popis s dražbe predmeta ostavštine Križevčanke Anne Marie Loob, datiran 28. veljače 1773., u kojemu su uneseni predmeti, kupci i iznosi koje su platili.⁶⁰ Redaju se imena viđenijih građana, poput Joannesa Kralija, Georgija Lukinicha, Helene Fodrocizij, no najčešće se ipak ponavlja ime suca Joannesa Kessera. Slična je „dvorišna rasprodaja” provedena 15. ožujka 1795., ali ne nad ostavinom preminulog, nego nad pokretninom i nekretninama bankrotiranog Laurentiusa Czanijskega. I ovdje su marljivo upisana imena kupaca.⁶¹

⁵⁶ HR-GMK, 7075-4, p. 24-25.

⁵⁷ HR-GMK, 7075-4, p. 23-24.

⁵⁸ HR-GMK, 7075-4, p. 35.

⁵⁹ HR-GMK, 7075-4, p. 26.

⁶⁰ HR-GMK, 8863.

⁶¹ HR-GMK, 10265-B. Opširnije: BALOG, 2023.

Ovi dragocjeni uvidi u materijalnu, a pomalo i socijalnu kulturu aristokracije marijaterzi-janskih Križevaca, ne bi bili cjeloviti da nemamo još jedan važan dokument, popis i opis potraživanja. Radi se o svim zahtjevima za namirenje dugova koji su nakon Kesserove smrti uslijedili na adresu fiska, koji upravlja ostavinom. Popisana i potom prodana imovina imala je za svrhu prikupljanje gotovine kojom će se namiriti potraživanja vjerovnika, kako ona godinama stara tako i ona nastala nedavno te ona koja su nastala neposredno u vezi s Kesserovom smrću. Naravno, s time da svako potraživanje bude potkrijepljeno vjerodostojnim zadužnicama. Tablica potraživanja podijeljena je na opis potraživanja, novčani iznos zahtjeva te novčani iznos koji je fisk odobrio nakon razmatranja.⁶² Inventura ostavljenih dobara pokojnoga suca daje uvid u kulturu stanovanja, prehrambene navike i općenito svakodnevni život aristokracije u Križevcima. Drugi popis, popis potraživanja, upotpunjava ovu sliku jer otkriva način kućnog poslovanja, cijene usluga koje je pokojnik koristio i slično. Pogledat ćemo neke zanimljive stavke.

Među prvim stavkama navedeni su troškovi lijekova iz franjevačke apoteke za godine 1778. i 1779., kao i troškovi gradskog fizika (liječnika), za kojega nije navedeno o kojem se razdoblju radi.⁶³ Troškovi lijekova u iznosu od 15 forinta i 1½ denar⁶⁴ pokriveni su u potpunosti dok je predloženi račun gradskog fizika na 100 forinta ocijenjen kao nepotkrijepljen i prevelik. Priznato je 40 forinta. Očigledno je da je dugovječni sudac Kesser bolovao dulje vrijeme, jednako kao što je vidljivo još nešto. Iz ovoga slučaja, kao i iz mnogih drugih obračuna vidimo da se usluge nisu plaćale po izvršenju, a jednako tako ni isporučeni artikli, nego periodično, „dok se nakupi”. Da Kesser nije u tom času umro, što je potaklo sravnjenje obveza, dug bi se gomilao dalje.

Nisu izvršitelji ostavine bili spremni priznati ni traženi iznos braće pavlina za zvonjavu i objavu smrti jer su ga, uspoređujući s računom franjevacu, ocijenili previsokim pa su ga smanjili za više od 10 forinta.⁶⁵ Među različitim dugovima za obrtnike, izvođače radova na njegovoj novoj kući i slično, visinom se daleko izdvaja dug za altaristiku (misnu zakladu za spas duše), koji je u šest godina, od ožujka 1773., narastao na 1.123 forinta i 90 denara.⁶⁶ Ovaj je dug u cijelosti priznat. Ujedno, ovo nije jedina Kesserova misna zaklada.

Dug krojača Eliasa Jagodicha, koji svojim uslugama opslužuje križevačku elitu, te joj se i sam pridružuje, potraživan je u iznosu od 18 forinta i 90 denara. Budući da nije bilo moguće utvrditi ispravnost zahtjeva, izvršitelji ostavine odlučili su dug priznati u visini od 80 za 100, odnosno odbili su 20% traženog. Krojaču je pokriveno 15 forinta i 12 denara.⁶⁷ Slično je uči-

⁶² HR-GMK, 7075-3.

⁶³ HR-GMK, 7075-3, No 2, 4.

⁶⁴ U zadnjoj četvrtini stoljeća u opticaju su forinte koje se dijele na stotinu ugarskih bakrenjaka ili denara, odnosno na 60 krajcera. HERKOV, 1956., I., str. 419.

⁶⁵ HR-GMK, 7075-3, No 3, 7.

⁶⁶ HR-GMK, 7075-3, No 10.

⁶⁷ HR-GMK, 7075-3, No 37.

njeno i za potraživanje krznara Joannesa Telezara, s time da je njegovo potraživanje smanjeno za 90 od 100. Upada u oči da je cijena krznene kape i ogrtača visokih 30 forinta. Izvjesno je da se radi o istom zimskom ogrtaču koji je na rasprodaji Kesserove imovine nuđen za 30, a prodan za čak 46 forinta.⁶⁸

Treći dokument, kojim se ostavinski proces zaključuje, datiran 19. rujna 1779., daje pregled isplaćenih dugovanja iz sredstava ostavinske mase pokojnika.⁶⁹ Iako je Kesserova imovina u času smrti procijenjena na 13.193 forinta i 98 ½ denara, a potraživanja na 5.866 forinta i 64 ¼ denara, isplata je mogla biti izvršena tek nakon prodaje Kesserove imovine, što će uslijediti u međuvremenu. Također, primjećujemo da je došlo do određenih razlika između dugova koje je povjerenstvo priznalo i isplaćenih iznosa. Čini se da su dugovanja u međuvremenu podvrgnuta još jednoj provjeri. Tako prvi popis dugova ima 52 točke dok će na kraju isplata biti izvršena po 57 točaka, uz još neke dodatke. Iznos isplaćen vjerovnicima se penje na 7.423 forinta i 23 ¼ krajcera. Ovdje valja napomenuti da je ovaj treći dokument obračunat u forintama po 60 krajcara. To ne čini razliku u vrijednosti isplate, nego samo u obračunskim iznosima. Tako je na primjer pod točkom 3 franjevcima odobreno 7 forinta i 50 denara, a isplaćeno im je 7 forinta i 30 krajcera, što je isto. S druge strane, ima značajnijih razlika u prvom i drugom izračunu, kao na primjer pod točkom 15, potraživanje majstora Luce Mihanovicsa, u iznosu od 7 forinta i 70 denara (odnosno 42 krajcera). Isprva je odobren iznos od 6 forinta i 16 denara da bi na kraju bilo isplaćeno 4 forinta.

Cjelovita i detaljna obrada i objava dokumenata povjerenstva o ostavini suca Kessera pružit će uvid ne samo u materijalnu kulturu ranog novog vijeka u hrvatskim zemljama, nego i u privatnopravne odnose u praksi. Naravno da takva studija daleko premašuje okvire i namjere ovog teksta te je ovdje uglavnom u funkciji detaljnijeg dokumentiranja života prvog gradskog suca ujedinjenih Križevaca Joannesa Kessera.

Zaključne misli

Kesserova biografija, talentiranog, ali nediscipliniranog dječaka, kasnije momka sklonog piću i luksuzu, tipična je za galantno stoljeće. *Croatia rediviva*, usitnjena u parcijalne interese i međusobno nadmetanje dužnosnika u ulaganju bečkom dvoru, nije iznjedrila nikakvu drugu zajedničku političku paradigmu osim uspinjanja po društvenoj ljestvici po svaku cijenu i utapanja samoprezira u pintarskim druženjima i oblokavanjima.⁷⁰ Svaki uspješno oklevetani i

⁶⁸ HR-GMK, 7075-4, p. 8.

⁶⁹ HR-GMK, 7075-5.

⁷⁰ O tome MATASOVIĆ, 1921., str. 108-110: „Taj privatni život hrvatskog plemstva baca iz rasvjete sasvim drugi odraz, nego što odsijeva iz samih političkih događaja onih godina ili iz šablonske historiografije ratova i mirova i naoseb razvodnjenih shematizama. U punoj jeci nikad ne zasićenih

uklonjeni konkurent oslobađao je moguće mjesto za vlastiti napredak ili poguravanje napretka nekog nesposobnog, ali bespogovorno vjernog štićenika.

Sa svojim nesumnjivim manama i slabostima, častohlepan i nekompetentan, Joannes Kesser je posebno sadržajan za bolje upoznavanje galantnog stoljeća. No i uz sve mane i sve postupke, koji više zrcale našu suvremenost i naše vlastite poroke i mane nego što nam odobravaju da „bacimo prvi kamen”, a koje smo nastojali koliko je moguće objektivno i utemeljeno prikazati, Kesser je nesumnjivo značajno ime križevačke povijesti, osoba koja je usred burnih desetljeća posljednjih trzaja starog svijeta i turbulentnih promjena na političkoj i društvenoj sceni, upravljao gradom u koji je utkao svu svoju energiju i svoj život. I zato je važno da ga upoznamo baš onakvog kakav je bio, dijete svoga vremena, čovjeka koji je u tom negostoljubivom svijetu želio pronaći svoje mjesto.

LITERATURA:

- ADAMČEK, Josip, KAMPUŠ, Ivan, *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću*, Institut za hrvatsku povijest, Zagreb, 1976. [Adamček-Kampuš, 1976.]
- AMBRUŠEC, Ana Marija, *Heraldička baština križevačko-kalničkog kraja*, Meleagrina d.o.o.–Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo, Zagreb, 2019. [Ambrušec, 2019.]
- BALOG, Zdenko, 'Magda Logomer Herucina', *Cris XVIII.*, Križevci, 2016. [Balog, 2016.]
- BALOG, Zdenko, *Križevci u galantnom stoljeću*, Ogranak Matice hrvatske Križevci, u tisku. [Balog, 2023.]
- BOJNIČIĆ, Ivan Krstitelj, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Verlag von Bauer und Raspe, Nürnberg, 1899. [Bojničić, 1899.]
- BOJNIČIĆ, Ivan, Ukinuće vještitičkih zakona u Hrvatskoj, *Obzor*, br. 255 – 261, 21. rujna – 28. rujna 1924., Zagreb. [Bojničić, 1924.]
- DOBRONIĆ, Lelja, *Kalnički plemenitaši*, Matica hrvatska, Križevci, 1998. [Dobronić, 1998.]
- HERKOV, Zlatko, *Građa za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske*, JAZU, Zagreb, 1956. [Herkov, 1956.]
- HORVAT, Josip, *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, Tipografija d. d., Zagreb, 1939. [Horvat, 1939.]

užitaka odzvanja za to vrijeme neka umornost, koju uveliča dugotrajno ratovanje s Turcima, a kojeg sad u XVIII. stoljeću biva sve manje. U prvom redu glad i žeđa za užicima mirnodobske forme. A u drugu ruku uputi i bečka strahovlada sav interes s polja smjelije politike u sve smionije uživanje, štono ga si može priuštiti lojalan plemić. Što je mario lojalan plemić kad mu se u Beču zatiralo njegovo narodno hrvatsko ime! (...) A preostali odvjeci i drugovi Pintaša i blagopočivajućeg Baltazara mudrovali su i tješili se i nadalje. Filozofijski, njihovi traktati bili su i ostali ovoga tipa: 'Qui bene bibit, bene dormit / Qui bene dormit, non peccat, / Qui non peccat, venit in coelum./ Ergo: Qui bene bibit, venit in coelum.' (Tko dobro pije, dobro spava, / Tko dobro spava, ne griješi, / Tko ne griješi, ide u raj./ Dakle: Tko dobro pije, ide u raj.)”

- HORVAT, Karlo, Zapisci od 1752. – 1759. Ivana Josipovića, župnika križevačkoga, *Starine JAZU* 34, str. 305-365, Zagreb, 1913. [Horvat, 1913.]
- MATASOVIĆ, Josip, *Iz galantnog stoljeća – Kulturnohistorijski fragmenti*, Kugli, Zagreb, 1921. [Matasović, 1921.]
- KOŠČAK, Anđelko, *Križevci – Duhovna baština*, Župa sv. Ane Križevci, Križevci, 2016. [Koščak, 2016.]
- KOŽUL, Stjepan, *Kalnički arhiđakonat*, Društvo za povjesnicu Zagrebačke biskupije „Tkalčić“, Zagreb, 2006. [Kožul, 2006.]
- KRČELIĆ, Baltazar Adam, *Annuae ili Historia* (1748. – 1767.), JAZU, Zagreb, 1952. [Krčelić, 1952.]
- ORŠIĆ, Adam, *Uspomene od godine 1725. – 1814.*, HIBZ, Zagreb, 1943. [Oršić, 1943.]

NEOBJAVLJENA I OBJAVLJENA GRAĐA:

- HR-GMK – Gradski muzej Križevci, povijesna zbirka.
- HR-HDA – matična knjiga krštenih župe Križevci 1689. – 1736. inv. br. 549.
- HR-HDA – matična knjiga krštenih župe Križevci 1736. – 1763. inv. br. 550.
- HR-HDA – matična knjiga krštenih općine Bednja 1693. – 1718. inv. br. 34.
- HR-HDA – matična knjiga vjenčanih župe Križevci 1702. – 1748. inv. br. 549.
- HR-NAZ – Vis. Can. Protocol 133/IV., Arhiđakonat Kalnik
- ZHS – Zaključci Hrvatskog sabora V., 1743. – 1749. (Arhiv SR Hrvatske u Zagrebu, Zagreb, 1966.)

SUMMARY

THE LIFE AND DEATH OF JOANNES KESSER

Abstract: Joannes Kesser was the first town judge of the United Gornji and Donji Križevac since 1752. Several years before that, he exercised his duties as a town judge in Donji Križevac, along with other city and county duties until he died in 1779. His life is heavily documented by various documents, notes in birth records, as well as by reviews from contemporary chroniclers. He died without direct heirs and a will, so the management of his assets and settlement of debts fell to the state treasury, which on this occasion listed the said assets as well as the debts. The following study tries to reconstruct the life of this important official in the history of Križevci through historical materials. Through the management of his assets, an important insight into the material culture of the middle aristocracy in Croatia of the ‘gallant century’ will be presented.

Key words: Križevci, town judge Joannes Kesser, ‘gallant century’, material culture, 18 th century, Mariateresian era